

STRANE INVESTICIJE I SPOLJNA POLITIKA

MEDIJI I STAVOVI GRAĐANA

**DVOMESEČNI PREGLED
JUL 2024 - SEPTEMBAR 2024.**

Autori

Dragoslav Rašeta
Dimitrije Milić
Miljan Mladenović
Lana Radnić
Mijat Kostić

SEPTEMBAR 2024.

VIŠE O PROJEKTU

Istraživanje se sprovodi u okviru projekta „Raising Awareness About Foreign Authoritarian Influence“ koji se sprovodi uz podršku *National Endowment For Democracy (NED)* i *National Democratic Institute (NDI)* u sferi prikupljanja podataka za potrebe medijskog monitoringa i analize medija. Stavovi izrečeni u daljem tekstu ne predstavljaju zvaničan stav NED-a ili NDI-ja.

Rezultate svih dosadašnjih istraživanja možete pronaći na nekom od naša dva organizacijska sajta:

1. novitreciput.org u sekciji *Publikacije*
2. istrazivanja.rs u sekciji *Blog*

NAŠ TIM

U okviru našeg istraživanja angažovano je više ljudi koji se bave različitim projektnim aktivnostima. Kor naše grupe istraživača čine sledeći ljudi:

**Dragoslav
Rašeta**
Monitoring
medija

**Dimitrije
Milić**
Monitoring
medija

**Miljan
Mladenović**
Istraživanja
javnog mnjenja

**Lana
Radnić**
Fokus grupe

**Mijat
Kostić**
Fokus grupe

O istraživanju

Spoljnopolitičke teme u domaćem javnom mnjenju u poslednjim mesecima u velikoj meri postale su vezane i za strane investicije i trgovinska pitanja. Poseta kineskog predsednika Ši Đinpinga i nemačkog kancelara Olafa Šolca u posmatranom periodu, visoko su rangirale ekonomske teme i pitanje nastavka kineskih, odnosno zapadnih, investicija u Srbiju. Ove teme su po inerciji domaće političke dinamike dobile i svoju spoljnopolitičku dimenziju. Strane investicije u našoj zemlji postale su i tema koja ima dimenzije stranog uticaja, koliko kineskog toliko i Zapadnog iz percepcije građana oko njihovog uticaja na životnu sredinu i druga pitanja. Zato je naša organizacija u ovoj publikaciji obradila upravo ovu povezanost spoljne politike i stranih investicija.

Naša organizacija je u okviru projekta „Raising Awareness About Foreign Authoritarian Influence“ koji sprovodi uz podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju – NED (National Endowment For Democracy) obradila najvažnija aktuelna pitanja koja se tiču globalne politike i njihovog uticaja na Srbiju iz ugla medija i stavova građana naše zemlje. Cilj ovog istraživanja je bio praćenje stavova javnog mnjenja o tri aktivnosti koje su bile dominantne u našem dosadašnjem radu, a koje su bile posvećene i navedenim temama konkretnije.

Elementi i metodologija

U okviru istraživanja naša organizacija je sprovela medijski monitoring 17 popularnih news portala u Srbiji u periodu od 1. maja 2024. do 30. juna 2024.* Zahvaljujući programskoj platformi *Pikasa* naši istraživači obradili su reprezentativan uzorak od 9.330 objavljenih članaka u poslednjem posmatranom dvomesečnom periodu, kao i skoro 160.000 članaka od početka praćenja u martu 2022. Obradeni su tekstovi koji su spominjali na bilo koji način međunarodno relevantne države i saveze (Kina, SAD, Rusija, Ukrajina, Tajvan, EU, NATO...) i lidere ovih država i organizacija (Džo Bajden, Vladimir Putin, Ursula fon der Lajen, Olaf Šolc, Emanuel Makron, Ši Đinping,...).

Cilj ovog dela istraživanja bio je da utvrdimo na koji način su uticajni mediji u Srbiji predstavljali navedene aktere, da li postoje upečatljivi narativi oko njih ili ključnih međunarodnih zbivanja i promene međunarodne političke situacije, kome su mediji bili u proseku naklonjeniji i da li su u medijima postojale teme koje su bile vezane za ove aktere, a da se ne tiču samo rata u Ukrajini, srpske spoljne politike, ekologije, ekonomske situacije u svetu ili generalnog stanja međunarodne politike. Zahvaljujući našim nalazima iz pregleda medijske slike mogli smo da utvrdimo generalni ton spominjanja navedenih aktera i da identifikujemo narative koji su bili najzastupljeniji. U ovom periodu dodatni napor je investiran u praćenje medijskog izveštavanja o stranim investicijama.

Nakon utvrđenih nalaza iz domaćih medija iz prethodno navedenog perioda, cilj našeg istraživanja bio je da još jednom proverimo kompatibilnost medijske slike o svetskim političkim zbivanjima sa stavovima građana Srbije. U cilju utvrđivanja povezanosti načina predstavljanja aktera u medijima i stavova građana o istim akterima, naša organizacija je od 30. do 31. avgusta 2024. sprovela istraživanje javnog mnjenja na reprezentativnom uzorku celokupne populacije Srbije bez teritorije Kosova i Metohije od 1.327 ispitanika i seriju fokus grupa na teritoriji grada Kragujevca. Kroz ukrštanje ova tri izvora, naša organizacija je uspela da dođe do kompletnije slike stanja javnog mnjenja u Srbiji i kroz ugao gledanja načina saopštavanja medija o pitanju stranih investicija, ali i kroz upoznavanje sa stavovima građana o ovim odnosima i spoljnoj politici Srbije prema raznim moćnim akterima međunarodne politike.

**alo.rs, b92.net, blic.rs, danas.rs, espreso.co.rs, informer.rs, kurir.rs, mondo.rs, n1info.rs, nova.rs, novosti.rs, pink.rs, rt.rs, rts.rs, sd.rs, sputnikportal.rs i telegraf.rs*

Ciljevi istraživanja

1. Utvrditi kako mediji predstavljaju trendove u globalnoj politici i njihov uticaj na pitanje stranih investicija i ekonomskih odnosa sa inostranstvom kao aktuelne teme u zemlji.
2. Utvrditi šta građani Srbije misle o navedenim važnim svetskim političkim pitanjima i pitanju stranih investicija.
3. Utvrditi koliko su ton izveštavanja medija i stavovi građana slični i da li su uzročno povezani.

Medijski monitoring

U cilju utvrđivanja na koji način mediji u Srbiji mogu imati uticaja na domaće javno mnjenje i stavove građana o spoljnoj politici i ulozi različitih velikih sila, naša organizacija je sproveda medijski monitoring i za drugi period 2024, od 1. maja do 30. juna za 17 uticajnih news portala u Srbiji. Na ovaj način želeli smo da saznamo na koji način su mediji u Srbiji prenosili vesti koje se tiču međunarodnog položaja Srbije i stranih investicija, kao i koji narativi vezani za ovu temu su bili prisutni u navedenom periodu. Zahvaljujući platformi *Pikasa* i nizu ključnih reči koje se tiču navedenih aktera, naša organizacija je uspela da identifikuje glavne medijske narative i generalni ton spominjanja najvažnijih političkih aktera u svetu i u kontekstu međunarodne političke i ekonomske situacije, ali i Kine i Rusije kao naročito praćenih aktera.

Cilj ovog dela istraživanja bio je da utvrdimo na koji način su uticajni mediji u Srbiji predstavljali sve u uvodu navedene aktere, da li postoje upečatljivi narativi oko njih, kome su mediji bili u proseku naklonjeniji i da li su u medijima bile prisutne teme koje su bile vezane za spoljnu politiku Srbije, a da se ne tiču već ustanovljenih pravilnosti. Veliki broj članaka spominjao je neke od korišćenih ključnih reči, koje su olakšavale pretragu online spominjanja traženih pojmova.

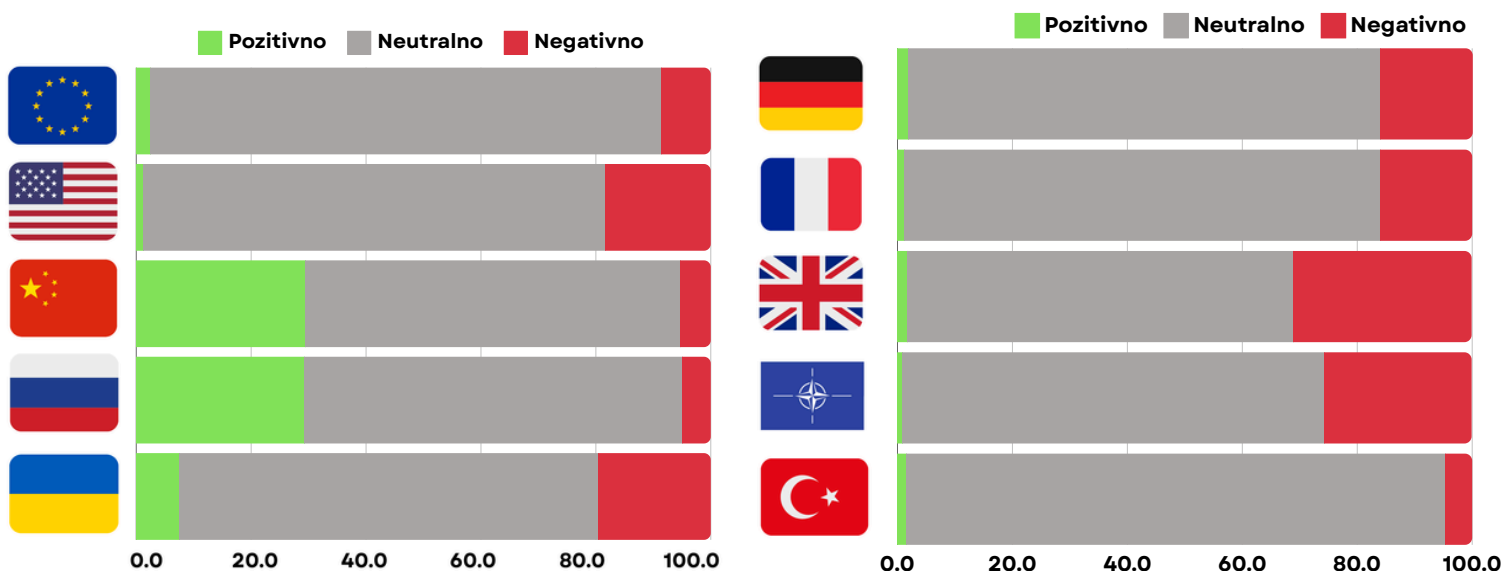
Naš istraživački tim analizirao je medijsku sliku u periodu mart-april na reprezentativnom uzorku od 9.330 medijskih članaka koji su spominjali neke od aktera. Nakon odstranjivanja članaka koji su irelevantni za analizu i čije spominjanje glavnih svetskih političkih aktera nema politički relevantnu konotaciju, rezultati koji su dobijeni pokazuju izvesne afinitete i trendove na makro nivou, iako je trend pristrasnosti ukupno gledano u velikom padu i u ovom periodu.

U periodu maja i juna pitanje rata u Ukrajini bilo je manje dominantno nego ranije u odnosu na rastuće pitanje američkih izbora, te je broj članaka koji obrađuje Rusiju i Ukrajinu nastavio da se pojavljuje u značajno manjim brojevima nego ranije tokom 2023. ili tokom 2022. Ta tema je nastavila da bude jedna od relevantnijih u javnom prostoru, ali manje nego što je to bio slučaj u prvoj polovini 2023. ili tokom 2022. Umanjenje udela ruskih i ukrajinskih članaka u našem uzorku dovelo je i do donekle smanjene polarizacije izveštavanja, koja je bila prisutna od samog početka rata u februaru 2022.

Okolo ostalih aktera primetni su obrasci iz prethodnih meseci monitoringa, osim uspona SAD-a kao teme, te je ova država ponovo imala skoro pa više pominjanja od Ukrajine. Taj rast Sjedinjenih Američkih Država najviše je posledica postepenog uspona teme američkih izbora u javnom prostoru i sve većeg interesovanja medija da se bave ovom temom.

Rezultati monitoringa

Ukupni rezultati za celokupni posmatrani period od 1. maja do 30. juna 2024. na reprezentativnom uzorku od 9.330 članaka

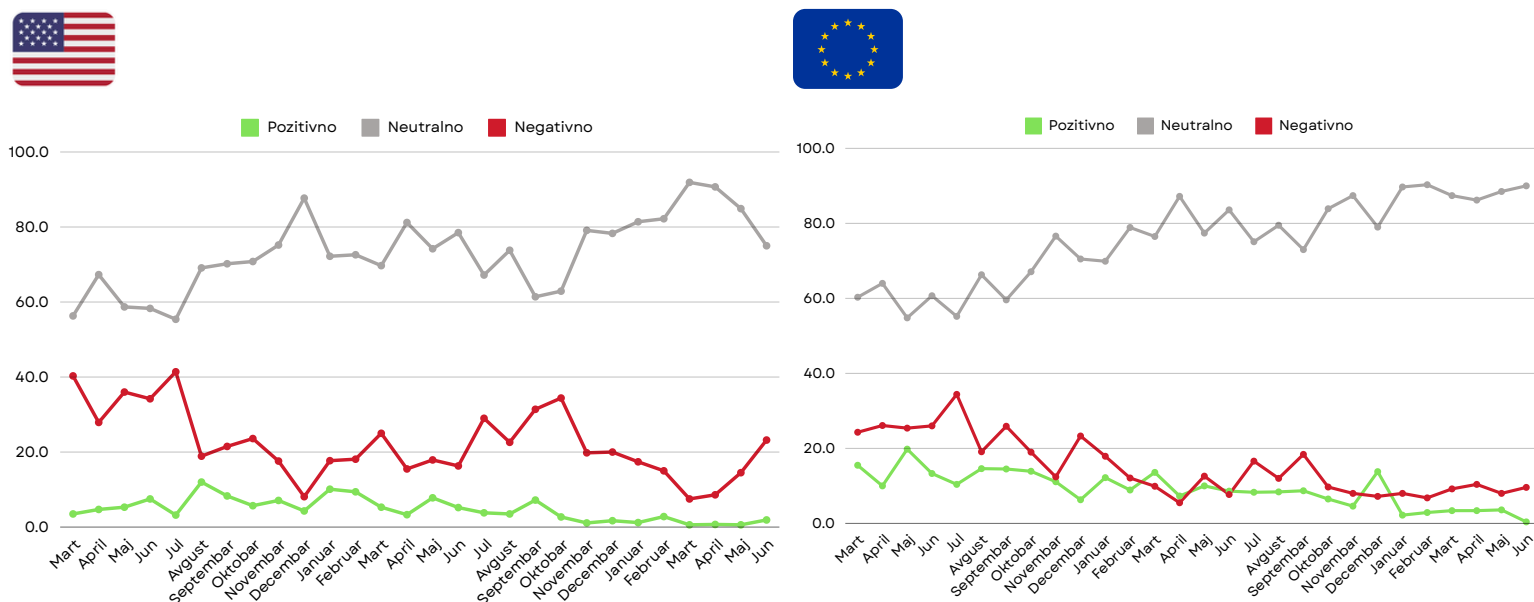
Medijsko izveštavanje o najvažnijim temama međunarodne politike i akterima u ovom polju nastavilo se i u ovom dvomesečnom periodu u obrascima koji su se mogli videti u prethodna četiri meseca. Tema rata u Ukrajini nastavila je svoj pad po udelu članaka u javnom prostoru, jer se našla pod izazovom drugih popularnih međunarodnih aktuelnosti, te su SAD imale približno isti broj spominjanja u člancima kao Ukrajina. Ugao gledanja na dva najčešće spominjana aktera međunarodne politike u ovom periodu promenio se u odnosu na pravilnosti iz prethodnog perioda i vratio proseke iz perioda samog početka rata. Kada se pogledaju generalni dvomesečni rezultati, može se reći da su najpribližniji stilu izveštavanja na samom početku rata kada je postojala prorуска pristrasnost i kritika Ukrajine, ali u opadajućem intenzitetu.

Na drugoj strani, antizapadni sentiment zabeležio je stabilizaciju, gde uprkos tome ponovo niti jedan zapadni akter, država ili organizacija, nije imao neto pozitivnu predstavljenost. EU se nakon perioda blage pozitivne predstavljenosti sa kraja 2023. vratila na blago negativnu reprezentaciju. SAD su zabeležile nešto veću negativnu predstavljenost u odnosu na prethodna dva meseca i bile su jedna od najvažnijih tema u javnom prostoru zbog dinamike američke izborne kampanje. Ova nova tema u javnom prostoru je intenzivirala neutralne članke o SAD-u u oblasti politike. Neto negativnu predstavljenost zabeležili su standardno: Nemačka, NATO, Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo, iako Nemačka u ovom periodu nešto manje.

Važno je navesti da je Kina u domaćem medijskom prostoru nastavila da beleži dobre rezultate od početka našeg istraživanja kada se radi o kvalitetu predstavljenosti, kao i Mađarska, koja je znatno ređe tema od ostalih država koje naš tim prati u medijima.

Antizapadni kontinuitet

Ukupni rezultati za celokupni posmatrani period od 1. marta 2022. do 30. juna 2024. na reprezentativnom uzorku od 159.047 članaka

Jedno od najčešćih pravilnosti od početka medijskog monitoringa od marta 2022. godine je jak antizapadni sentiment i relativno konzistentno prorusko izveštavanje. Nagla promena intenziteta ova dva trenda se desila krajem leta 2022, prvenstveno nizom uspeha Ukrajine na frontu u Harkovskoj oblasti i gradu Hersonu, što je po prvi put (i poslednji) čak dovelo izveštavanje o Rusiji u negativnu zonu. Paralelno sa padom intenziteta neto pozitivnog izveštavanja o Rusiji, neto negativno izveštavanje o Zapadu i Sjedinjenim Američkim Državama takođe je ublaženo.

Kada se radi o najmoćnijoj zapadnoj sili, SAD-u, uprkos padu udela negativnih članaka u ukupnom zbiru članaka u kojima se spominju, oni nikada nisu uspeli da padnu ispod broja pozitivnih članaka. Iako je trend sve izbalansiranijeg izveštavanja od oktobra 2022. godine mogao možda da ukazuje na promenu medijskog pristupa, to se nije desilo. Praktično od početka 2023. negativno izveštavanje se vratilo na udeo od oko petine do četvrtine svih spominjanja, sa značajnim padom udela pozitivnih članaka od maja. U najnovijem posmatranom periodu udeo negativnih članaka je zabeležio rast najvećim delom zbog uspona SAD-a kao teme u javnom prostoru zbog izbora u ovoj državi, što je navelo i proruske medije da proizvode negativan sadržaj o Americi u većem broju.

Kada se govori o Evropskoj uniji, ova organizacija je uspevala da dođe i do pojedinih meseci sa neto pozitivnim predstavljanjem za razliku od SAD-a. Izveštavanje oko Unije popravilo se početkom 2023. i mediji u Srbiji su sve češće pozitivno prenosili pojedine projekte koji se rade u saradnji sa EU, kao i aktivnosti ambasadora Žiofrea u Srbiji. Iako su neto negativni meseci češća pojava od pozitivnih, od januara 2023. do februara 2024, EU je uspela da zabeleži i četiri neto pozitivna meseca. Za razliku od SAD-a, Evropska unija nema preveliku razliku u pozitivnoj i negativnoj predstavljenosti. Unija je zato relativno neutralno predstavljena u javnom prostoru, sa blagim usponom negativnog izveštavanja od januara 2024. do poslednjeg posmatranog perioda.

Narativi o stranim investicijama

U medijima u Srbiji, narativ o stranim direktnim investicijama često se oblikuje kroz prizmu ekonomskog napretka i stvaranja radnih mesta. Članci koji se bave ovom temom često ističu dolazak stranih kompanija kao ključan faktor za podizanje standarda života i smanjenje nezaposlenosti u različitim manje razvijenim regionima Srbije. U ovom okviru, strane investicije se promoviraju kao neophodne za privredni razvoj, pogotovo u industrijama poput automobilske, rudarstva, IT sektora i energetike. Značajan deo retorike koja dolazi od vlade i predsednika posvećena je ovom uglu gledanja, bilo da se radi o brojnim kineskim investicijama koje su bile u fokusu posete kineskog predsednika Ši Đinpinga Srbiji ili pitanju rudarskog projekta Jadar prilikom posete nemačkog kancelara Olafa Šolca. Deluje da je retorika Vlade u velikoj meri posvećena uokviravanju stranih investitora kao motora razvoja Srbije.

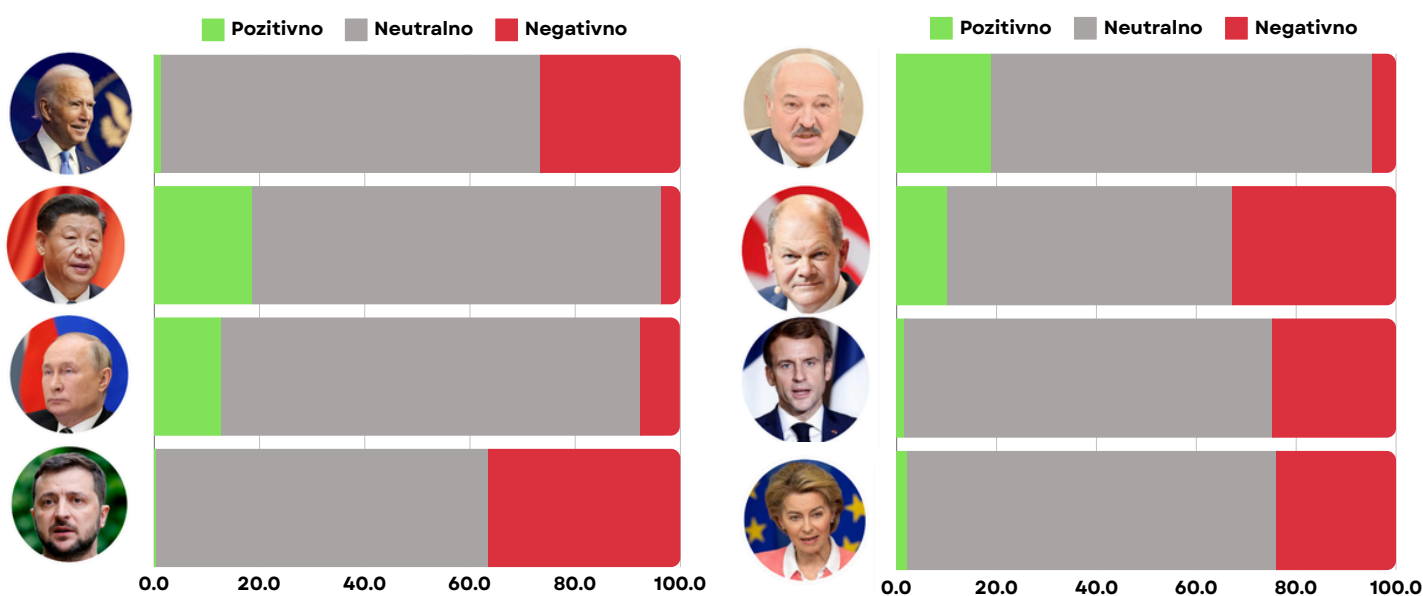
Međutim, u poslednje vreme u medijima se javlja i kritičniji ton prema stranim investicijama. Pitanja koja se postavljaju odnose se na uslove pod kojima strane kompanije posluju u Srbiji, uključujući poreske olakšice, ekološke efekte, subvencije, i radne uslove. Neki analitičari u opozicionim medijima ističu da strani investitori često dobijaju povlastice koje nisu dostupne domaćim firmama, čime se stvara nejednaka konkurencija. Takođe, u medijima se ponekad govori o političkom uticaju stranih direktnih investicija, gde se one često predstavljaju kao alat kojim strane zemlje ostvaruju geopolitičke ciljeve. Ovaj narativ je naročito izražen kada se radi o investicijama iz Kine ili zapadnoj investiciji u litijumski projekat Jadar, gde se često sugerije da su ove investicije deo šireg političkog plana za jačanje uticaja na Balkanu. U tim slučajevima, medijski diskurs prelazi iz ekonomske sfere u šire geopolitičke rasprave ili pitanje strategije aktuelne vlasti da održi svoj položaj naspram spoljašnjeg političkog konteksta i unutrašnje političke dinamike sa opozicijom.

Sa druge strane, u medijima se u proseku strane direktne investicije prikazuju i kao ključna strategija za ekonomski oporavak i održivi razvoj zemlje, iako se pojedinačni negativni primeri često napadaju. Primetno je da se više naglašava značaj investicija iz zemalja Evropske unije, koje čine oko 67% ukupnih FDI u Srbiji, prema podacima Ministarstva privrede. Ovaj podatak, kao i statistika trgovinske razmene koja ide u korist Evropske unije, češće se može videti u medijskom prostoru, čak i provladinom. Percepcije kineskih investicija u Srbiji variraju u zavisnosti od perspektive i medijskog narativa. S jedne strane, kineske investicije su često predstavljene kao ključne za infrastrukturni razvoj zemlje. Projekti poput izgradnje pruga, puteva i elektrana dobijaju široku medijsku pažnju, uz isticanje njihovog doprinosa modernizaciji srpske privrede. Mediji često prenose izjave državnih zvaničnika koji ističu da saradnja sa Kinom donosi značajna sredstva, tehnologiju i ekspertizu, neophodne za ostvarenje dugoročnih strateških ciljeva Srbije. Tokom posete kineskog predsednika Ši Đinpinga ova tema je bila u centru medijske pažnje, uz razgovor o projektu brze pruge između Beograda i Budimpešte koja je u izgradnji.

Mediji koji su kritički orijentisani izveštavaju o problemima u vezi sa zagađenjem životne sredine koje stvaraju pojedini kineski projekti, naročito u industriji rudarstva i energetike. U Boru su se pojavile kritike na račun kompanije Zidfin zbog zagađenja vazduha i neadekvatnog tretmana otpada, što je izazvalo proteste lokalnog stanovništva, a koje su kritički mediji ekspeditivno prenosili. Ovi negativni aspekti doprinose narativu o "ceni" kineskih investicija, gde se razvoj posmatra kroz prizmu kompromisa između ekonomskog napretka i očuvanja životne sredine. Pitanje životne sredine u tom smislu postaje sve važnije politički u izbornim nadmetanjima i svakodnevnim medijskim temama, te su i strane investicije često tema ovakvih političkih rasprava u medijima.

Svetski lideri i medijske pravilnosti

Ukupni rezultati za celokupni posmatrani period od 1. maja do 30. juna 2024. na reprezentativnom uzorku od 9.330 članaka

Tokom skoro dve godine posmatranja najčitanijih portala u Srbiji i njihovog načina prenošenja informacija koje se tiču relevantnih država, saveza i njihovih lidera, primetna je ponovo ista glavna pravilnost. Ta pravilnost je da su lideri mahom lošije predstavljeni od država i organizacija koje predstavljaju, ali da se najčešće kreću u sličnom odnosu pozitivnih i negativnih tekstova kao i države i organizacije na čijem su čelu. Po pravilu, lideri autoritarnih država opstajali su kao češće pozitivno predstavljeni od lidera demokratskih država.

U ovom dvomesečnom preseku po pitanju svih lidera primećeni su identični obrasci mahom negativne predstavljenosti. Kada se radi o temi dvojice lidera zaraćenih strana rata u Ukrajini, došlo je do blage promene predstavljenosti. Vladimir Putin se posle vrlo kratkog perioda negativne predstavljenosti vratio u blago pozitivnu zonu sa neto negativnom predstavljenošću od +5.4%. To je značajno bolje od prethodnih meseci kada je ruski lider uspeo da se uskladi sa generalno negativnim medijskim predstavljanjem svetskih lidera. Kada se radi o ukrajinskom predsedniku Volodimiru Zelenskom, njegova predstavljenost je ostala negativna sa drastičnim redukovanjem udela pozitivnih članaka na istorijski minimum od kada pratimo izveštavanje medija.

U negativnoj zoni ostali su svi zapadni lideri, gde se ti obrasci nisu menjali u odnosu na prethodne meseci. Jedina promena je nemački kancelar Olaf Šolc koji je uspeo da generiše oko 10% pozitivnih članaka zbog svoje posete Srbiji u junu ove godine. Ostali lideri zabeležili su svoje učestale odnose pozitivnih i negativnih spominjanja, gde se pozitivno izveštavanje o Ši Đinpingu značajno uvećalo zbog tajminga njegove posete Srbiji u ovom obrađenom uzorku. Najstabilniju neto pozitivnu predstavljenost od svetskih lidera zabeležio je svakako spomenuti kineski predsednik, gde su provladini mediji zbog svečanog povoda posete bili nešto aktivniji nego inače u pozitivnim sadržajima. Taj neto pozitivni odnos najbolji je u slučaju kineskog lidera i kada se radi o konzistentnosti udela pozitivnih članaka u ukupnom broju članaka gde je lider spomenut, ali i kada se radi o kvantitetu, odnosno broju neto pozitivnih članaka kroz vreme.

Fokus grupe

Organizacija Novi treći put je u Kragujevcu 21. septembra održala još jednu seriju fokus grupa u novom ciklusu istraživanja sa posebnim fokusom na aktuelna spoljnopolitička dešavanja i trenutni spoljnopolitički kurs Srbije, ali povezanost pitanja stranih direktnih investicija sa ovim temama i političkim kontekstom.

.Diskusija se sastojala iz nekoliko glavnih tematskih celina tokom kojih su naši ispitanici razgovarali i ispoljavali svoja mišljenja o lokalnim problemima sa kojima se svakodnevno suočavaju, stranim investicijama u Kragujevcu i ovogodišnjim rezultatima spoljne politike Srbije. Heterogeni sastav ispitanika u fokus grupama je imao raznolike stavove kada se radi o međunarodnim kontekstu, ali relativno unisona mišljenja kada se radi o lokalnom kontekstu i uticaju međunarodnih okolnosti na situaciju u gradu Kragujevcu i pitanje stranih direktnih investicija.

Lokalni problemi i prilike

Kragujevčane muče slični lokalni problemi kao i učesnike naših prethodnih fokus grupa iz drugih gradova, među kojima dominiraju problemi komunalne i infrastrukturne prirode. Većina ispitanika se slaže da su decenije zapostavljenosti i hroničnog neulaganja u gradsku infrastrukturu značajno umanjili kvalitet života u Kragujevcu. Pitanje zdravstvene infrastrukture i urbanističkih pitanja dominira kod naših ispitanika kao najveći problem za povoljniji život građana Kragujevca (*„Nedostatak bilo kakvo urbanističkog plana nam se obija o glavu...nedostaje zelenih površina, osnovne komunalne usluge koje plaćamo svakog meseca se ne ispunjavaju...“*, *„Iskreno ja imam 57 godina i ovde nije bilo sređene infrastrukture ni za vreme Tita, tako da je ovo problem sa kojim se dugo borimo. Niko ga se nije ozbiljnije dohvatio da reši. Potrebna je bolja povezanost sa drugim gradovima kako bi Kragujevac oživeo i ova naša privreda. Železnica pre svega, da se povežemo sa Kraljevom i sličnim gradovima, ja sam dugo živio u Francuskoj i tamo se zna da grad koji ima dobru železnicu ima i jaku privredu. To je najbolji i najpovoljniji način saobraćaja tamo...“*).

Ispitanici dominatno imaju percepciju da se sve važne odluke po njihov grad zapravo donose u Beogradu, a ne na sednicama lokalne samouprave, te da Kragujevac ni ne može da očekuje neki progres kada grad ne upravlja ni sopstvenim budžetom, što dovodi do daljeg odlaska mladih i visokoobrazovanih u druge gradove, pre svega Beograd (*„Da se razumemo postoje neke privatne inicijative koje prolaze ispod radara, i zapravo najveći problem Kragujevca je u suštini što sve odluke idu preko Beograda, to je problem... Niš, Kraljevo isto, ali Kragujevac ima taj problem baš dugo i onda Vi, neki privrednik - pitate privrednu komoru u Kragujevcu bilo šta što je normalno da neki privrednik pita o nekom ekonomskom razvoju - vi dobijete informaciju “ništa mi nismo nadležni nadležan je Beograd...”*).

Strane investicije u gradu

Ispitanici su mahom bili složni u svom nezadovoljstvu kada je u pitanju trenutna ekonomska situacija u Kragujevcu, te tvrde da su prosečna primanja iz njihovog okruženja daleko ispod onih na republičkom nivou i Beogradu. Vidan je nedostatak entuzijazma i kada su u pitanju strane investicije u njihovog gradu. Značajan udeo ispitanika smatra da zapadna kompanija "Stellantis" nije ispunila data obećanja i očekivanja još od perioda inicijalne investicije italijanskog Fijata (*"Slična situacija kao sa FIAT-om, država pukne 500-600 miliona evra, daje subvencije, plaća struju i na kraju od toga ne bude ništa..."*, *" Hajde da vas pitam iskreno ako ne napravite pruge puteve i sve za taj vid proizvodnje možete vi to da izvozite i proizvodete ljude znači da ih obučete za taj vid proizvodnje i da to rade? Sve se to radi isprazno i isključivo u političke svrhe a na kraju stradaju ljudi kao što je to bilo sa FIAT-om ili šta znam, "Geoksom" u Vranju, i to je stvarno veoma lose, ja bih voleo da nešto od toga bude ali za sada mi to ne izgleda dobro...."*).

Ne postoje prevelika očekivanja ni od kineskog "Shenchi-ja" koji bi trebalo da stigne u Kragujevac sledeće godine, kako zbog nepoverenja ispitanika u profitabilnost električnih vozila, tako i zbog veoma negativnog stava koji ispitanici imaju prema kineskim investicijama zbog pristupa poslu i radnoj snazi (*"Činjenica je da električna vozila više zagađuju on ovih običnih, na dizel i benzin... Za jednu litijumsku bateriju, koju morate da bacite nakon 5-6 godina, vam je potrebno 2500 tona ruda. O kakvoj zelenoj tehnologiji mi tu govorimo?"*, *"Zvuči kao neki glupi vic iskreno, pa prosečan vozni park u Srbiji je star skoro 20 godina. Kako može neko ovde da kupi električni auto od 50.000 evra? Gde da ga puni kada nema infrastrukture i punjača za to, ceo Kragujevac ima jedan punjač za Teslu."*).

Poslovanje kineskih kompanija u Srbiji većina učesnika smatra nekim vidom neokolonijalnih odnosa, gde moćne kineske korporacije, uz zaštitu obe države, uspešno eksploatišu resurse Srbije za mizernu naknadu u vidu poreza i naknada za rad lokalne radne snage (*"Dolaze samo ovde zbog profita, i ništa ih više ne zanima od nas. Samo im treba kolonija za resurse ili jeftinu radnu snagu."*, *"U Boru dovode njihove zatvorenike i koriste ih kao jeftinu ili skoro pa i besplatnu radnu snagu, zagađuju i prljaju svuda i baš ih briga za nas ovde i kako mi živimo..."*, *"Jedan od mojih najbližih drugara radi za njih, i poslednju povišicu dobio je malo posle kovida..."*).

Iako su uopšteno protiv stranih investicija kao razvojne strategije, deo ispitanika se složio da bi voleli da vide nekog američkog investitora u Kragujevcu, pozivajući se na radnu etiku i uslove koji obično prate američke kompanije, dok su kineske investicije najmanje popularna opcija,

Odnosi Srbije i velikih sila

Ispitanici su u velikoj meri složni u stavu da je ovu kalendarsku godinu obeležila strategija “sedenje na više stolica” kada je u pitanju spoljnopolitički kurs Srbije pod vođstvom aktuelne vlasti. Većina ispitanika u različitim grupama tvrdi da je barem površno ispratila posete svetskih lidera poput francuskog predsednika Emanuela Makrona, kineskog lidera Ši Đinpinga i nemačkog kancelara Olafa Šolca Beogradu u prethodnim mesecima. Ukupan sentiment bio je konfuzan, jer ni sami ispitanici u proseku nisu bili sigurni da li su te posete dobre ili loše za Srbiju.

Učesnici su kritikovali “neopredeljenu” poziciju Srbije, smatrajući da ona predstavlja nedostatak vizije i dozu političkog kukavičluka, međutim, kada su upitani za koju “stolicu” bi Srbija trebalo da se opredeli i kako bi izgledala optimalna spoljna politika Srbije, ispitanici nisu imali jasan odgovor ili alternativnu koherentnu spoljnu politiku Srbije. Učesnici su sa popriličnom dozom cinizma analizirali odnose Srbije i velikih sila, uključujući i odnose sa Rusijom i Kinom (*“Pa kad su to oni (Rusija) nama bili prijatelji? I želeli nam dobro, osim kada su imali neku direktnu korist od toga ili nisu imali direktnu štetu?”*, *“ Eto daju (Kina) vam vrhunске kredite, sa vrhunskim kamatama ali za Kinu, ne za nas. Ja bih voleo da mi daju na primer 100 miliona evra i 1-2% kamatu kao što dobijaju njihovi investitori takozvani ili ti veliki tajkuni, a ne da mi bude 15% pa da Srbija plaća rate koje ne može i neće nikad moći ni da isplati a da naš veliki predsednik se tapše sa bratom Sijem..”*).

I pored jasne a priori nepoverljivosti prema Rusiji i Kini, ispitanici ne smatraju ni države Zapada za kredibilne partnere, a kao uzore na koje Srbija treba da se ugleda kada je u pitanju spoljna politika navode Indiju, ili po nekim ispitanicima “suverene evropske države” poput Danske i Mađarske. Kod Indije ispitanici naglašavaju izbalansiranu spoljnu politiku kao prednost i da je ona različita od srpske spoljne politike jer ispunjava zapravo indijske “nacionalne interese”. Deo ispitanika smatra i da je BRIKS dobra pojava za svet i da će dovesti do balansiranih svetskih odnosa, gde Zapad neće moći da bez posledica “vrši agresije na nezavisne države”. Kod Mađarske ili Danske građani imaju pozitivan sentiment oko njihove migrantske politike koja je restriktivnija u odnosu na druge države Evropske unije.

Za kraj diskusije, ispitanici su prokomentarisali odnose Srbije i Sjedinjenih Država, kao i predstojeće američke izbore. Većina učesnika se složila da i demokrate i republikanci imaju istu politiku kada je u pitanju Balkan, dok se manji broj ispitanika nada pobedi Trampa, jer smatraju da je situacija u svetu bila stabilnija za vreme njegovog mandata.

Istraživanje javnog mnjenja

U sledećoj fazi istraživanja naša organizacija je sprovedela istraživanje javnog mnjenja radi boljeg uvida u stavove građana o spoljnoj politici Srbije i svim pratećim posledicama u sferi međunarodne politike i posledica po Srbiju. Anketa je sprovedena na nivou Srbije (bez Kosova i Metohije) od 30. do 31. avgusta.

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1.327 ispitanika. Istraživanje je sprovedeno u okviru onlajn panela (CAWI), a upitnik se sastojao od ukupno 22 obavezna i 7 uslovnih i neobaveznih pitanja. Prosečno vreme popunjavanja upitnika iznosilo je 9 minuta i 37 sekundu (iz računice izbačeni najniži i najviši autlajeri).

Istraživanje je ovaj put više bilo usmereno na poziciju Srbije u aktuelnim političkim okolnostima u svetu, ali i na to kako naši građani gledaju na globalnu politiku i ulogu Srbije u svetu, kao i odnose Srbije i glavnih velikih sila. Pojedina pitanja postavljena i u prvoj anekti u junu 2022. godine, uključena su i u ovu anketu, radi merenja trendova podrške za različite hipotetičke spoljnopolitičke poteze Srbije, kao što su ulazak u EU i NATO.

Informisanje o svetskoj politici

Na samom početku avgustovske ankete, naša organizacija je imala cilj da sazna nešto više o načinu informisanja građana Srbije o međunarodnim političkim okolnostima i spoljnoj politici Srbije. Zahvaljujući nalazima prethodnih fokus grupa primetili smo veliku uslovljenost načina informisanja naših ispitanika i percepcije svetske politike i nacionalne politike u odnosu na svet. Iz tog razloga, prva dva anketna pitanja bila su fokusirana na želju da se saznaju najdominantniji načini informisanja naših ispitanika, kao i kojim medijima najviše veruju kada se radi o prenošenju vesti i informacija o međunarodnoj politici.

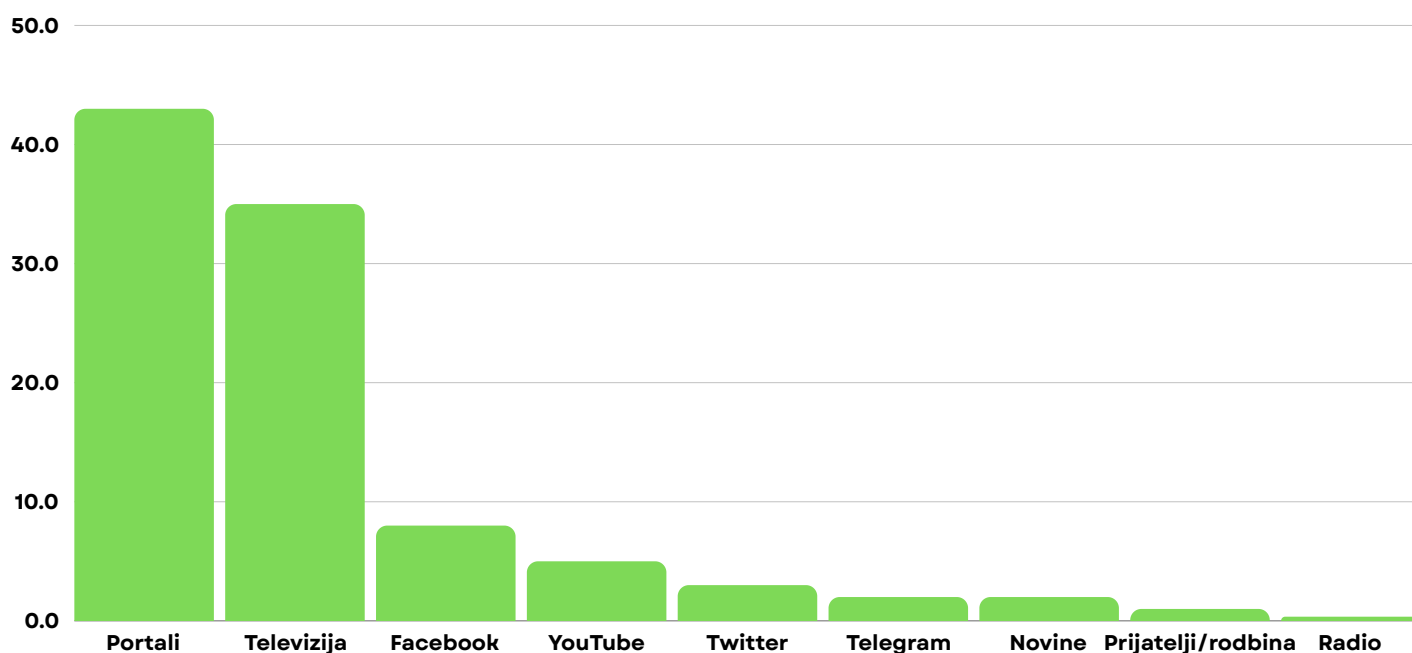
Kada se radi o načinu informisanja, primećuje se postepen rast popularnosti internet portala kao najčešćeg izvora informisanja o međunarodnim temama. U odnosu na podatke iz leta 2022, primetan je značajan rast ovog izvora informacija naspram televizije, koju je u drugoj polovini 2023. godine i zvanično prvi put prestigao. U našem avgustovskom istraživanju internet portali su ponovo bili u blagom vođstvu u odnosu na televiziju, koja je bila drugi najpopularniji izvor.

Ukoliko bismo posmatrali konkretne brojke, za primarni način informisanja čak 43,1% ispitanika odabralo je internet portale. Na drugom mestu se našla televizija sa tačno 35,4% učesnika ankete koji su je kategorizovali kao svoj glavni izvor informacija o međunarodnim zbivanjima. Svi ostali načini informisanja u zbiru nisu činili čak ni 1/4 primarnih izvora naših građana. Na dalekom trećem mestu našao se Facebook sa 7,5%, a zatim YouTube sa 4,9%. Kao relevantni izvori informisanja našli su se i: Twitter sa 3,1%, novine 2,4%, Telegram 1,8%, prijatelji i rodbina sa 1,5% i radio sa samo 0,4%.

Ukupno gledano, najveće razlike se mogu videti u odnosu na starosnu i obrazovnu strukturu populacije. Kod ljudi koji imaju manje od srednje škole, televizija pobeđuje portale sa 74% naspram 13%, dok je kod ljudi sa višim obrazovanjem od srednjeg taj odnos 59% prema 17% za portale naspram televizije. Sličan se odnos može videti i kada se porede ljudi koji su stariji od 60 godina (51% naspram 33% za televiziju) sa onima koji imaju od 18 do 29 godina (41% naspram 26% za portale uz visoke procenete drugih online izvora) ili onima u starosnoj kategoriji od 30 do 44 godina (48% naspram 27% za portale).

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1.327 ispitanika na teritoriji Srbije (bez Kosova i Metohije) od 30. do 31. avgusta

Na koji način se primarno informišete o međunarodnoj politici?

Upitali smo naše ispitanike i za njihove glavne pojedinačne medije, odnosno iz kog konkretnog medija se primarno informišu kada se radi o međunarodnoj politici. U ovoj oblasti naglašenija je polarizacija koja je vezana i za domaću političku scenu, te se najveći broj ispitanika odlučio za dve grupe medija kao svoje glavne izvore informisanja i oko ovih navedenih tema. Najveći broj učesnika ankete, njih 31,4%, odabrao je neki od medija United Media grupacije (N1, Nova S, Radar, Danas), dok su se na drugom mestu našli sa 24,4% mediji iz grupe javnih servisa (RTS i RTV).

Sa po 5,2% ispitanika na trećem mestu su se našle grupacija televizija Pink/TV Vesti i sa identičnim procentom RT/Sputnik kao glavni izvor informisanja o aktuelnim međunarodnim temama. Za njima slede nacionalne frekvencije Prva/B92 sa 4,9%. Od ostalih relevantnih medija za teme međunarodnih odnosa, kod naših građana našli su se: nacionalna frekvencija Happy sa blizu 3,8%, grupacija kablovskih kanala K1/Tanjug/Blumberg/Juronjuz sa 3%, Kurir/Mondo sa 2,7%, Informer/Srpski telegraf/Alo 2,5%, Politika sa 2,1% i Insajder televizija sa 1,9%. Nešto manji broj ispitanika navodi i sledeće medije kao primarne izvore: Blic/NIN 1,7%, Večernje novosti 1%, a 0,3% ispitanika navodi Nedeljnik kao primarni izvor informisanja o međunarodnoj politici.

Iako je po javno dostupnim podacima gledanost televizija i drugih medija spomenutih medijskih kuća drugačije raspoređena procentualno, kada ispitanici imaju priliku da odaberu svoj jedan najvažniji izvor vesti o svetskim dešavanjima, očigledna je polarizujuća koncentracija u nekoliko grupacija u skladu sa političkim opredeljenjem.

Ekonomski standard građana

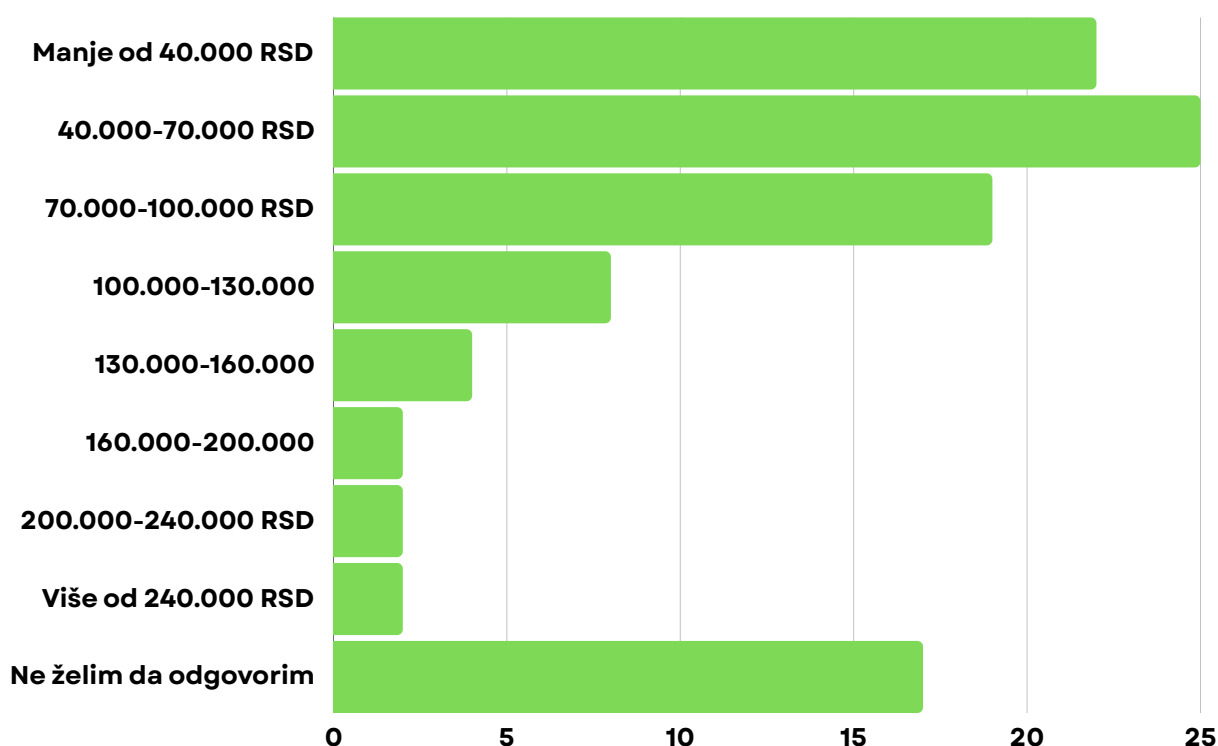
U našem prethodnom istraživanju identifikovan je solidan stepen skepticizma kada se radi o ekonomskom standardu danas u poređenju sa ekonomskim standardom od pre godinu dana. Naime, natpolovični udeo građana smatrao je u navedenom junskom istraživanju da u tom trenutku ima niži ekonomski standard nego prethodne godine u isto vreme. U tom smislu, deluje da je pitanje inflacije kojom smo se bavili u ranijem periodu imalo uticaja na percepciju građana o njihovoj kupovnoj moći i visini ekonomskog standarda. U ovoj anketi upitali smo građane oko njihovih ličnih mesečnih prihoda (ne prihoda domaćinstva u kom žive) da bismo saznali kako je dohodak raspoređen u našem društvu.

Oko 17% učesnika ankete nije želelo da odgovori na ovo pitanje, što je obrazac koji se ne javlja prvi put kada se radi o pitanjima ove vrste. Što se tiče ostalih ispitanika, najveći broj njih naveo je da ima lične mesečne prihode između 40.000 i 70.000 RSD. Ispitanika u ovom opsegu dohotka ima čak 25%, odnosno svaki četvrti ispitanik. Odmah ispod njih po učestalosti javljaju se ispitanici sa mesečnim prihodima od ispod 40.000 RSD, kojih ima nešto iznad petine sa 22%. U ovoj kategoriji najbrojniji su stariji od 60 godina i ljudi sa obrazovanjem ispod srednje škole. Treći po redu su ispitanici čiji mesečni prihodi prelaze 70.000 dinara, ali ne prelaze 100.000 dinara, kojih je u ovoj anketi bilo čak 19%. Po udelu se kao relevantna našla i grupa ljudi sa mesečnim prihodima od 100.000 do 130.000 dinara, kojih je bilo oko 8%.

Ostale više kategorije prihoda javljale su se u manjem udelu poput 4% za one sa prihodima od 130.000 do 160.000, kao i sa po oko 2% udela u ostalim kategorijama koje obuhvataju imućnije od 160.000 RSD mesečno, 200.000 RSD mesečno i 240.000 RSD mesečno. Ovo istraživanje potvrđuje tezu da je mesečni prihod za najveći broj ljudi u Srbiji uslovljen stepenom obrazovanja, ali i da postoji приметna nejednakost dohotka.

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1.327 ispitanika na teritoriji Srbije (bez Kosova i Metohije) od 30. do 31. avgusta

Lični mesečni prihodi

Pitanje spoljnopolitičke orijentacije Srbije blago se promenilo kada se radi o pitanju članstva u EU i NATO-u. Taj vid promena u stavovima najočigledniji je kada se radi o pitanjima hipotetičkog referenduma o opredeljivanju Srbije oko ulaska u Evropsku uniju i NATO. Primetno je da je evroskepticizam u blagom rastu, te da je članstvo u Evropskoj uniji posle kratkog vremena natpolovične podrške ponovo prešlo u blagi zaostatak naspram protivnika.

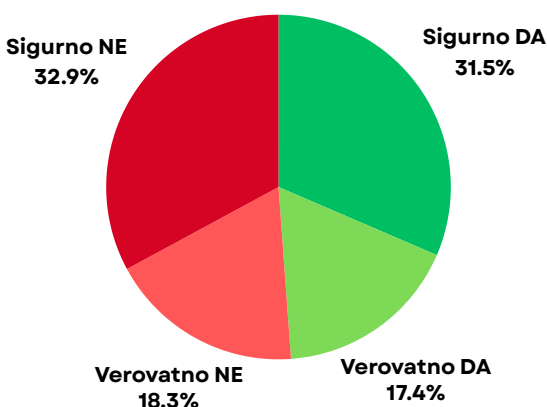
Nivo evroskepticizma se tako vratio okvirno na nivo koji smo imali u prethodnim istraživanjima javnog mnjenja iz juna, avgusta i oktobra prethodne godine, sa relativno sličnom strukturom protivnika i podržavalaca članstva. Kada se izbace neodlučni glasači, za ulazak u Evropsku uniju sigurno bi glasalo 31,4%, a verovatno za još 17,4% opredeljenih učesnika ove ankete, dok bi sigurno protiv glasalo 32,9%, a verovatno protiv još 18,3% ispitanika. Ovi rezultati predstavljaju blagi rast nesigurnijih učesnika ankete na štetu sigurnih podržavalaca obe opcije.

Kada se radi o hipotetičkom ulasku u NATO, 11,6% opredeljenih ispitanika bi sigurno glasalo za, i još 9,5% bi verovatno bilo za, dok bi sigurno protiv bilo čak 67,3% i verovatno protiv još 11,6% ispitanika. Ovaj rezultat predstavlja nešto primetniji rast podrške ulasku u Severnoatlansku alijansu u odnosu na nekoliko prethodnih istraživanja, gde je bio primetan manje ili više konzistentan trend tek umerenog rasta. Glavnu osnovu podrške za ulazak Srbije u NATO čine ljudi sa obrazovanjem višim od srednje škole, kao i glasači proevropskih opozicionih stranaka sa izbora 2023.

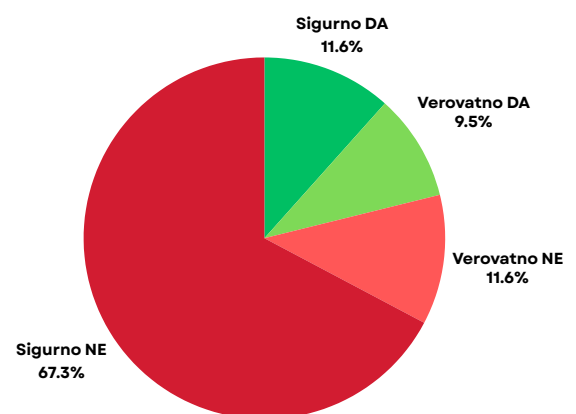
Domaća politička polarizacija ima manjeg uticaja na ovaj vid opredeljivanja, nego što je bio slučaj za sva prethodno navedena pitanja. Kada se radi o NATO-u relativno visoka podrška prisutna je jedino kod glasača proevropske opozicije, dok je kod glasača vladajućih partija ili desne opozicije jednocifrena. Evropska unija i članstvo u ovoj organizaciji se sa druge strane postavlja kao manje polarizujuće pitanje, gde je podrška za ulazak oko 85% kod proevropske opozicije, kod vladajućih partija približno 40%, a kod desne opozicije na različitom stepenu natpolovičnog protivljenja.

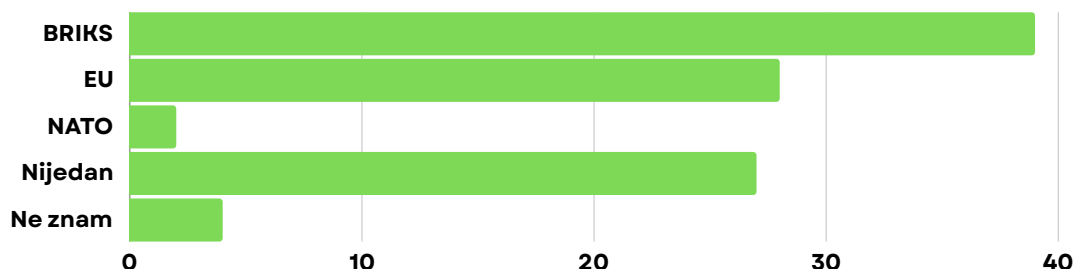
Srbija u Evropskoj uniji

Srbija u NATO-u

BRIKS, EU ili NATO - Vrednosno najbliži savez

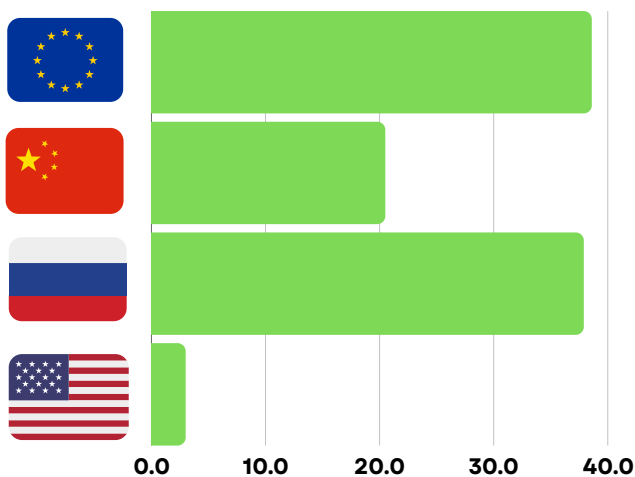

Kada se radi o rangiranju najvažnijih političkih i ekonomskih partnera Srbije, razlike između ove dve kategorije su prisutne i u ovom istraživanju. U političkoj sferi, Rusija po prvi put nije bila prvoplasirana, sa udelom od tek 37,9% ispitanika koji je vide kao glavnog političkog partnera Srbije. Ovaj procenat predstavlja solidan pad u odnosu na prethodno istraživanje iz juna 2024. Kina je u političkoj sferi zabeležila blagi rast na račun Rusije i zabeležila je najviši procenat od sredine 2022. sa 20,5% ispitanika koji je rangiraju kao glavnog političkog partnera. Evropska unija je zabeležila svoj najbolji procenat u ovom istraživanju i našla se po prvi put na prvom mestu sa 38,6%. Sjedinjene Američke Države su zabeležile blagi pad u odnosu na prethodno istraživanje sa 4,5% na 3%.

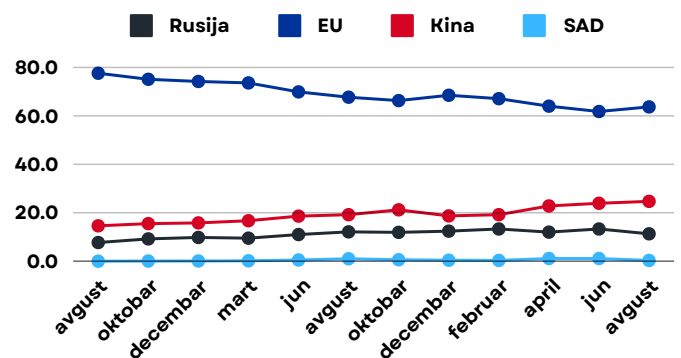
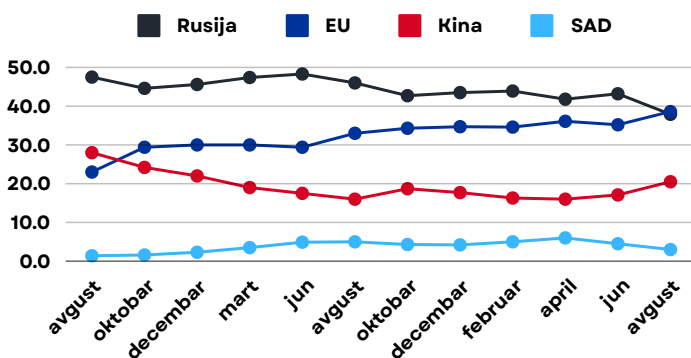
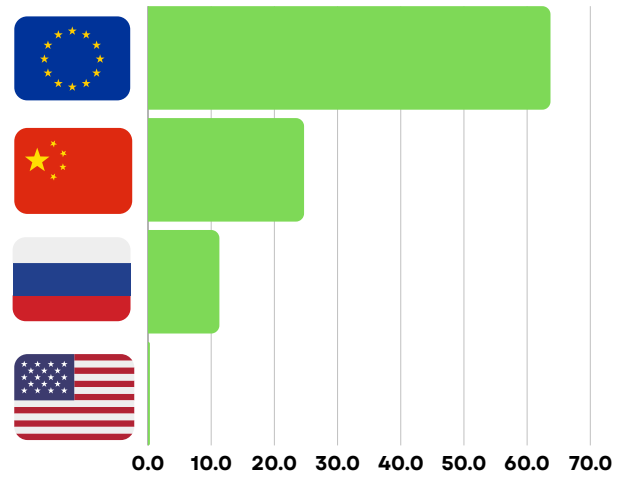
U ekonomskoj sferi, zaustavio se postepeni pad Evropske unije i ona ostaje na prvom mestu kod naših ispitanika kada se radi o rangiranju ekonomskih partnera sa podrškom koja je oko dve trećine (63,7%). Nakon pauze, vratio se kontinuirani rast Kine na skali, gde je ova država skočila sa preko petine podrške (14,6%) iz avgusta 2022. na rekordnih 24,7% u avgustu 2024. SAD u ovoj oblasti ostaju samo u tragovima. Deluje da se rast Kine u ekonomskoj sferi iz realnosti sve više pretvara i u percepciju građana, gde danas skoro jedna četvrtina gleda na Kinu kao najvažnijeg ekonomskog partnera Srbije. Dok je u avgustu 2022. odnos EU i Kine u ovoj oblasti bio okvirno 77% prema 14%, sada je na 64% prema 25%.

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1.327 ispitanika na teritoriji Srbije (bez Kosova i Metohije) od 30. do 31. avgusta

Ko je glavni politički partner?

Ko je glavni ekonomski partner?

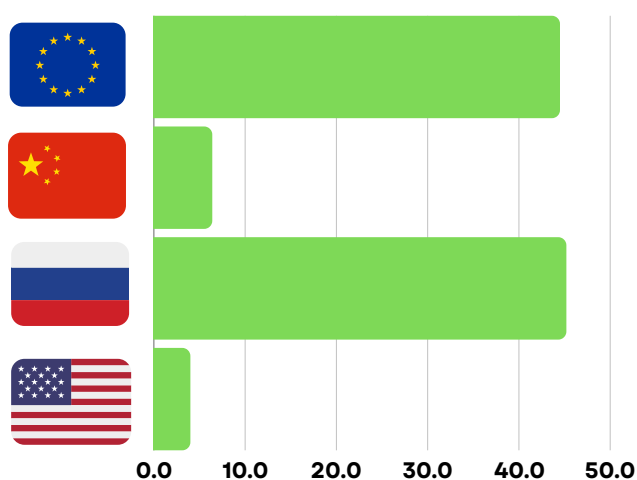
Poželjna spoljna politika

Osim našeg standardnog pitanja ispitanicima, koje postavljamo od ankete iz avgusta 2022, o percepciji glavnih političkih i ekonomskih partnera Srbije, u ovoj anketi smo postavili pitanje i o najpoželjnijim partnerima. Cilj ovog dodatnog pitanja je bio da saznamo da li postoji razlika između partnera u različitim sferama koje građani vide u realnosti i onih koje bi voleli da vide kao partnere da imaju mogućnost izbora. Ova potreba se javila zbog dosta viših afiniteta prema Rusiji i Kini u drugim pitanjima u odnosu na to kako ih građani rangiraju po važnosti njihovog političkog i ekonomskog partnerstva, odnosno u ovom konkretnom pitanju koje postavljamo od ankete iz avgusta 2022.

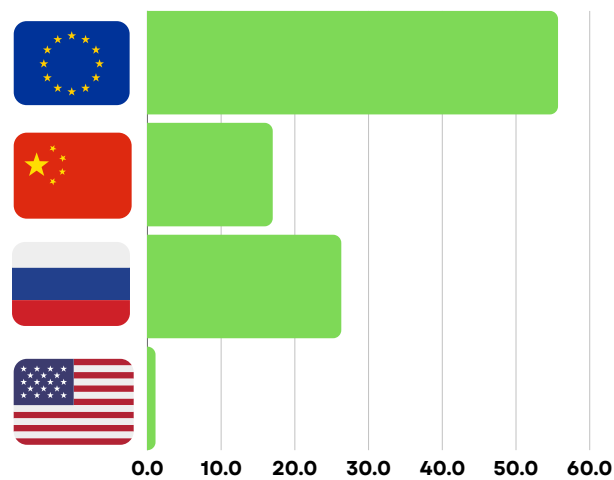
Može se reći da razlike postoje i da građani percipiraju Rusiju kao mnogo poželjnijeg partnera nego što ocenjuju da je ona to sada. Ovaj vid veće poželjnosti javlja se i po pitanju politike i po pitanju ekonomije. Dok 38% ispitanika vidi Rusiju kao glavnog političkog partnera, čak 45,2% njih smatra da bi ona trebalo da bude glavni politički partner. Ta je razlika još veća kada se radi o ekonomiji, jer je kao glavnog ekonomskog partnera vidi samo 11,3% ispitanika, ali bi njih 26,3% volelo da to ona bude u realnosti. Primetno je da Kina ima dosta slabije procenete u ovom pitanju nego u pitanju o trenutnom stanju, gde je kao političkog partnera u realnosti vidi 20% učesnika ankete, ali bi samo 6,4% učesnika ankete volelo da je vidi kao glavnog političkog partnera. Evropska unija u sferi politike stoji kao poželjniji partner (44,5% bi želelo prema 38,6% koliko smatra da je sada), ali lošije u ekonomiji (55,7% bi želelo, a 63,7% misli da je ona to sada). SAD se u oba pitanja nalaze na relativno sličnim niskim procentima.

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1.327 ispitanika na teritoriji Srbije (bez Kosova i Metohije) od 30. do 31. avgusta

Ko bi trebalo da bude glavni politički partner?

Ko bi trebalo da bude glavni ekonomski partner?

Glavni zaključci

- Najpopularniji mediji u Srbiji su ostali antizapadni, gde su svi akteri povezani sa mejnstrim zapadnom politikom negativno predstavljeni, uključujući i Evropsku uniju koja je u nekoliko ranijih meseci uspela da dođe do blage pozitivne predstavljenosti
- Prorusko izveštavanje je doživelo stabilizaciju, dok je afirmativno izveštavanje o Vladimiru Putinu ponovo poraslo iznad negativnog po udelu. Antiukrajinsko izveštavanje je opstalo, kao i negativno predstavljanje ukrajinskog predsednika
- Tema rata u Ukrajini je manje prisutna u ukupnom broju članaka i obrađuje se sve manje ostrašćeno. Mesto ovoj temi zauzimaju sve više američki izbori
- Najkonzistentnije pozitivno predstavljanje ponovo beleži Kina i Ši Đinping u ovom dvomesečnom preseku. Ono je nešto pozitivnije zbog posete kineskog predsednika Srbiji u posmatranom periodu
- Antizapadni sentiment je najdominantniji kod oko polovine građana i on se reflektuje kroz: evroskepticizam, slabu podršku zapadnim državama i organizacijama u anketi, kao i većim simpatijama prema bloku država kao što je BRIKS
- Kada se radi o informisanju o međunarodnoj politici, internet portali su još uvek glavni izvor informisanja u poređenju sa televizijom kao najvećim konkurentom. Najveće razlike primetne su prema obrazovanju i godinama ispitanika, gde su obrazovaniji i mlađi skloniji portalima u odnosu na televiziju
- Primetna je polarizacija u načinu informisanja oko međunarodne politike koja se oslikava najviše kroz domaću političku polarizaciju u medijima
- Podrška za ulazak Srbije u NATO stabilizovala se na nešto iznad 1/6 populacije nakon perioda konstantnog rasta sa ispod 1/10. Podrška za EU članstvo je ponovo ispod 50%, ali je razlika takođe mala
- U ovoj anketi su ispitanici po prvi put stavili Evropsku uniju blago iznad Rusije kada se radi o najvažnijim političkim partnerima, dok je u ekonomiji EU ostala na prvom mestu, sa određenim usponom Kine u obe oblasti
- Primetan je skepticizam prema stranim investicijama kod naših učesnika fokus grupa, gde je on veći prema kineskim u odnosu na ostale strane investitore.
- Kada se radi o zaradama postoji nejednakost dohotka koja je dosta povezana sa obrazovanjem i godinama

**DVOMESEČNI PREGLED
JUL 2024 - SEPTEMBAR 2024**

Novi treći put
novi pristup za novo vreme

NED | NATIONAL
ENDOWMENT
FOR
DEMOCRACY
SUPPORTING FREEDOM AROUND THE WORLD

NDI

SEPTEMBAR 2024.